

УДК 351.851:379.85:364.08

Любчук Ольга Костянтинівна

завідувач кафедри, професор кафедри туризму
ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет» (м. Маріуполь),
доктор наук з державного управління

Ярченко Юлія Віталіївна

доцент кафедри туризму
ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет» (м. Маріуполь),
кандидат історичних наук

ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДГОТОВКОЮ ФАХІВЦІВ ДЛЯ СФЕР СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ТА ОБСЛУГОВУВАННЯ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

***Анотація.** У статті пропонується якість підготовки фахівців розглядати в єдності з особливостями державного управління системою вищої освіти. Висвітлюються моделі державного управління вищою освітою США та Німеччини. Констатовано основні принципи управління системою освіти провідних країн світу. Подано особливості підготовки фахівців сфери соціальної роботи та обслуговування відповідно до історико-культурних традицій країн. Визначено основні тенденції розвитку державного управління вищою освітою в світовому освітньому просторі.*

***Ключові слова:** державне управління, вища освіта, якість підготовки, закордонний досвід, фахівці з соціальної роботи, фахівці сфери обслуговування.*

Lyubchuk O.K., Yarchenko Y.B. Foreign experience of state management of training specialists for social work and services in the higher education system

***Annotation.** The article proposes to consider the quality of the educating specialists in unity with the peculiarities of state administration system of higher education. Shown government management of higher education models of USA and Germany. Determined the basic principles of the education system of leading world countries. The peculiarities of educating specialists in the sphere of social work and service in accordance with the historical and cultural traditions of the countries are presented. The main tendencies of the development of state administration in higher education in the world educational space are determined.*

***Key words:** state administration, higher education, quality of preparation, foreign experience, specialists in social work, specialists in the sphere of service.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У країнах Заходу вже змогли зрозуміти значущість проблеми державного управління якістю підготовки фахівців для інформаційного суспільства. Наприкінці 90-х років уряд Великої Британії розробив національну стратегію у сфері грамотності; у Німеччині створено

Німецький фонд читання, розроблено проект «Читання – справа сімейна» та програму, яка розрахована на дітей та підлітків різного віку; у Франції створено спеціальне управління у сферах книги й читання, що дало можливість у результаті виконання численних заходів досягти успіхів, передусім у бібліотечній справі; у США ця проблема розглядалася на загальнонаціональному рівні. Після доповіді «Нація в небезпеці» (1983 рік) виконувалося завдання «перетворення Америки на націю читачів». Було створено Центр Книги, який є частиною Бібліотеки конгресу. Щороку проводилися тематичні компанії «Рік юного читача», «Любов до читання на все життя», до участі в них залучалися сім'ї, співробітники шкіл і бібліотек, політики, телебачення.

Невирішення проблеми грамотності позначалося на якості підготовки спеціалістів для індустріального суспільства; невирішення проблеми функціональної грамотності – на якості підготовки фахівців для постіндустріального суспільства, зниженні якості неуреченого капіталу певної країни, що виявляється в неможливості виконання професійних умінь і навичок у змінних, нестандартних умовах, у самостійному оволодінні додатковими професійними та соціальними вміннями й навичками.

У підготовці конкурентоспроможних фахівців постіндустріального суспільства значна роль належить вищій освіті. Якісні характеристики вищої освіти в розвинених країнах світу потребують дальшого розвитку, що зумовлено невідповідністю змісту освіти потребам ринкової економіки інформаційного суспільства, невикористанням повним обсягом нових комп'ютерних технологій, недоведенням знань до рівня вмінь, що вимагаються від фахівців відповідно до сучасних ринкових потреб. Тому з'ясування закордонного досвіду провідних країн світу у вирішенні цієї проблеми є актуальним для входження вищої освіти України до європейського та світового освітнього простору та підготовки конкурентоспроможних фахівців.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Характерні особливості управління державним сектором вищої освіти в США вивчалися С. Калашніковою [1]; управління системою освіти, зокрема вищою освітою Японії, з'ясував В. Луговий [2]. У роботі Р. Марданшиної виявлено, що для управління системою освіти Японії характерним є перехід від політики «економічного багатства» до політики «ментального багатства» [3]. У дослідженні О. Любчук визначено, що особливістю управління системою освіти Німеччини є кооперація центральних, земельних та інших управлінських рівнів, а також прояв компетенцій, орієнтація освіти на ринок праці [4].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. У вирішенні цієї проблеми значну роль відіграє становлення науково обґрунтованого механізму державного управління неперервною освітою в розвинених країнах світу [4]. У провідних розвинених країнах світу є свої особливості становлення національної неперервної системи освіти та вищої освіти як її складової, так і в функціонуванні й розвитку державного управління нею. Водночас у поданих дослідженнях не акцентувалася увага на особливостях підготовки в системі вищої освіти фахівців для сфери соціальної роботи та сфери обслуговування.

Формулювання цілей статті. Метою статті є з'ясування сучасного закордонного досвіду щодо державного управління системою вищої освіти провідних країн світу, в яких здійснюється підготовка фахівців для сфери соціальної роботи та сфери обслуговування.

Виклад основного матеріалу. Система освіти Сполучених Штатів Америки включає дошкільні заклади, загальноосвітню «всеохопну» школу (повна середня освіта – 12 років навчання), післясередні навчальні заклади (професійні та вищі). Управління системою освіти та його фінансування відрізняється високою мірою централізації. Кожен штат має свою систему

освіти, що управляється департаментами освіти штату та комітетами освіти в шкільних округах.

Система управління освітою США базується на таких принципах: самоуправління, самофінансування, самовизначення на основі ефективної взаємодії федеральної та місцевої влади [5]. Основна частина коштів федерального бюджету витрачається на студентські займи, освіту ветеранів, допомогу незаможним, сприяння у виданні підручників та посібників, забезпечення навчальних закладів новітніми технологіями.

До категорії вищих навчальних закладів США належать післясередні навчальні заклади з двома ступенями підготовки – академічним коледжем та (або дослідницькою) професійною школою. Вимоги до випускників масових професій визначаються самим вишем. Держава контролює якість підготовки окремих категорій спеціалістів ліцензуванням їх самостійної професійної діяльності. До закладів вищої освіти належать близько 5 тисяч навчальних закладів (1993 рік), більшість коледжів присуджують лише ступінь бакалавра, відносно невелика частина університетів присуджує ступінь бакалавра та магістра.

Лише близько 200 вишів США присуджують вищий ступінь доктора філософії. Найбільш престижними вищими навчальними закладами є Гарвардський, Йельський, Стенфордський, Принстонський університети та Каліфорнійський і Массачусетський технологічні інститути, що готують дослідників широкого профілю. Вищі першої сотні освоюють одну десяту сумарних асигнувань на науково-дослідницьку та конструкторську роботу та половину всіх витрат США на фундаментальні дослідження. Вищі навчальні заклади, що випускають докторів наук, освоюють 98% коштів на НДОКР. Діяльність інших вишів пов'язана з вузькоспеціальними та регіональними проблемами. Майже 1400 вищих навчальних закладів приймають усіх, хто подав заяву про прийом; понад 100 вишів окремих штатів належать до

високоселективних: приймають тільки 30% заяв. Важливими показниками якості вищих навчальних закладів є співвідношення викладачів і студентів: у США на одного викладача припадає шість студентів, і близько 97% докторів наук є вишівськими наставниками [5].

Згідно з дослідженням С. Калашникової, чинна система управління вищою освітою в США має децентралізований характер: в управлінні закладів вищої освіти беруть участь громадські органи. Характеристика системи управління державним сектором вищої освіти в США визначається основними засадами побудови американського суспільства, його історією, пріоритетами й регіональними особливостями. Головна мета державного управління освітою – забезпечення доступу до високоякісної вищої освіти всім громадянам Сполучених Штатів.

Структура управління державною вищою освітою в США є пірамідальною, тобто вимагає горизонтального й вертикального поділу. Горизонтальний рівень управління пов'язаний з участю в управлінні державних, громадських органів та органів самоврядування. Вертикальний рівень управління включає чотири академічних рівні (федеральний, штатний, рівень колегіального округу та рівень ЗВО) [1].

Штатний рівень управління державним сектором вищої освіти в США характеризується існуванням кількох моделей управління – централізованої та децентралізованої:

– централізоване управління в штатах представлене функціонуванням рад регентів, які керують розвитком вищої освіти в цілому та безпосередньо управляють діяльністю кожного державного закладу вищої освіти в містах штату;

– децентралізоване управління характеризується діяльністю штатних координаційних рад. Ради здійснюють координування розвитку вищої освіти в штаті, не втручаючись у внутрішню діяльність самих закладів та органів їх

внутрішнього управління. У межах децентралізованого управління на рівні штату функціонують два типи управління державною вищою освітою: консультативно-координаційні ради (мають високий ступінь децентралізації); регулювально-координаційні ради (мають певні риси централізованої моделі управління).

Місцевому рівню управління вищою освітою – рівню округу – притаманне лише управління коледжами й лише в тих випадках, коли коледжі штату об'єднані в окрему від університетів систему, на чолі якої стоїть штатна рада коледжів. Для сучасного процесу управління державною вищою освітою в США властиві також такі тенденції: посилення ролі керівника рад ЗВО (ради регентів, ради опікунів ЗВО); підвищення рівня професіоналізму учасників процесу управління; удосконалення контрольних механізмів; розвиток системи підготовки адміністративного персоналу вищої школи та теорії управління вищою освітою.

Професія соціального працівника різнобічна, але її бачення в різних країнах світу сильно розрізняється. Багато в чому це визначається історією, культурою й традиціями країни, що вплинули на виникнення, становлення та розвиток професії, визначивши тим самим її специфіку в кожному конкретному випадку. Спільне бачення професійної діяльності, коло обов'язків фахівців визначають не тільки зміст освіти майбутніх професіоналів, але й моделі підготовки соціальних працівників. У різних країнах склалися свої особливі підходи до організації системи освіти соціальних працівників. Однак це не є перешкодою для взаєморозуміння між педагогами різних країн щодо того, якими мають бути цілі й завдання соціально-педагогічної освіти [6].

Нині в Америці існує 4-рівнева неперервна система підготовки соціальних працівників: 2-річне навчання на базі середньої освіти з отриманням кваліфікації техніко-соціального помічника; 2-річне навчання в коледжі, університеті (400 годин практики і основний курс соціальної роботи)

з присвоєнням кваліфікації бакалавра соціальної роботи (BSW); 2-річне навчання в університеті (теоретичний курс і польова практика) з присвоєнням ступеня магістра соціальної роботи (MSW); захист ступеня доктора соціальної роботи (DSW).

Національна асоціація соціальних працівників США (НАСП) приймає до своїх лав лише бакалаврів соціальної роботи [7].

Здебільшого заклади вищої освіти, що ведуть підготовку фахівців туристичної галузі, називаються школами. Школи можуть бути як самостійними навчальними закладами, що мають державну ліцензію та акредитації престижних міжнародних і національних туристичних організацій, так і навчальними підрозділами університетів або коледжів. Наразі за кордоном навчають всіх складових сучасної індустрії туризму і подорожей: гостинності, туризму і готельної справи, а також управління й бізнес-адміністрування в кожному з цих секторів. Зазвичай освітні програми поділяються на дві великі групи – освітні програми у сфері туризму й гостинності та освітні програми у сфері готельної справи. У кожній групі є програми «Менеджмент» або «Бізнес-адміністрування». Для програм готельної справи характерні різні кулінарні курси й курси організації громадського харчування. Північноамериканські школи гостинності вважаються кращими в світі.

У США найбільш затребувані серед освітніх програм кулінарні курси, які передбачають творчість, що створює упевненість у затребуваності на ринку праці. Тим, хто націлений зробити кар'єру в секторі гостинності та туризму, потрібні глибока теоретична підготовка, навички і досвід міжособистісного та професійного обслуговування клієнтів [8, с.81-82].

Сучасна освітня система Німеччини включає дошкільну освіту (дошкільні заклади освіти та дошкільні класи для дітей віком від трьох до шести років, а також шкільні дитячі садки, дошкільні та реабілітаційні класи для дітей шкільного віку, які не готові до школи); початкову освіту; середню освіту

(середню освіту першої стадії для школярів від п'яти (або семи) до десятирічного вікового рівня та середню освіту другої стадії для одинадцяти-тринадцятирічного вікових рівнів); професійну освіту; спеціальну освіту; вищу освіту; навчання дорослих [2].

У Німеччині на початку 70-х років нове законодавство дозволило перетворити школи соціальної роботи в коледжі. Поряд зі спеціалізованими навчальними закладами освіти з соціальної роботи можна отримати в університетах [7].

Вища освіта включає державні та визнані державою університети й заклади вищої освіти зі схожими цілями. Університети забезпечують широкий діапазон навчальних програм, у них поєднуються викладання і проведення наукових досліджень. Вони мають право присуджувати докторські ступені. Спеціальні вищі школи забезпечують набуття практично орієнтованої освіти для професій, що потребують застосування наукових знань і методів або творчих проектувальних здібностей.

Для управління системою освіти в Німеччині характерними є принцип кооперації центральних, земельних та інших управлінських рівнів, а також застосування принципу виявлення компетенцій. Конституцією визначено сфери та перелік федеральних повноважень у галузі освіти: регулювання початкового професійного навчання на підприємствах та дальшого професійного навчання в межах законів про економіку та працю; регулювання фінансової підтримки учнів у школах та студентів у закладах вищої освіти; сприяння науковим та педагогічним дослідженням; правовий захист учасників заочних курсів; установлення загального законодавства щодо принципів вищої освіти; правове забезпечення зайнятості на державній службі взагалі, виплати заробітної плати та пільги державним службовцям (зокрема вчителям та професорам).

Для координації спільних дій федеральний і земельний уряди формують комітет планування для побудови вищої школи, який очолюється федеральним

міністерством освіти, науки і технології, а для роботи в комітеті залучаються федеральний міністр фінансів та один міністр з кожної землі. Федерація може укласти угоди із землями для взаємодії в освітньому плануванні й фінансуванні педагогічних і наукових досліджень та проектів міжземельного значення. В організації професійного навчання та професійної освіти в школах федеральний уряд відповідає за формування навчальних інститутів, а земельний уряд – за створення базових навчальних програм. Досягнута угода між землями (1964 р., 1971 р.) гарантує єдину фундаментальну структуру шкільної системи в Німеччині.

У сфері вищої освіти землі уклали угоду щодо стандартизації системи вищої освіти й досягли численних домовленостей щодо закладів вищої освіти [2]. Заклади вищої освіти мають статус корпоративного органу і є державними закладами під управлінням земель, користуються правом самоврядності в межах основного законодавчого забезпечення, мають свої власні статuti, що затверджуються земельним урядом. У справі управління існують кооперативні взаємовідносини між відповідальним земельним міністром і вищим навчальним закладом.

Німецька модель управління системою освіти – це модель управління освітою, що продовжується та базується на принципах культурного суверенітету, плюралізму, конкуренції та підприємницькій орієнтації. Виокремлюють професійну і непрофесійну освіту, що продовжується з відповідним делегуванням повноважень між федеральним та регіональним рівнями. У цій моделі закладено структурні та ситуативні параметри: структурні параметри передбачають перетворення, що викликані технологічним прогресом і працюють на довготривалу перспективу; ситуативні параметри мають короткочасний характер, оскільки спрямовані на вирішення завдань, що поставлені в результаті об'єднання Німеччини [3].

Сутність стратегії виражається в комбінації двох основних складових неперервного навчання – життєвих циклів індивідуума та акцентів розвитку, до яких відносять: інформальне учіння, самокероване учіння, розвиток умінь, вертикальні та горизонтальні мережеві зв'язки, модульне навчання, управління учінням; нову культуру учіння, популяризацію учіння, дослідженість, співвідношення акцентів залежить від певного циклу індивідууму. Особливістю німецької моделі неперервної освіти є її орієнтація на ринок праці та широкий спектр учасників цього процесу [3]. Специфіка вищих навчальних закладів Німеччини для індустрії туризму полягає в тому, що вони надають своїм студентам більше свободи, ніж, наприклад, американські виші. Студенти можуть відкласти проходження тестів на певний час, і від них потрібно більше самостійної роботи. Таким чином, весь процес навчання може істотно затягнутися й досягти 8-9 років [9, с. 190].

Крім того, підприємства в Німеччині заздалегідь піклуються про кадри. Вони обирають майбутніх співробітників з випускників гімназій. Надалі, на стадії навчання в системі вищої освіти, німецькі виші використовують дуальну систему. Підприємство бере на себе витрати на навчання студента і навіть виплачує йому стипендію, а студент має зобов'язання після закінчення вишу почати свою трудову діяльність саме на цьому підприємстві [10].

Не існує єдиного зразка підготовки соціальних працівників у Великій Британії та Північній Ірландії, де відповідні програми навчання включено в курси університетів, політехнікумів і коледжів. На сьогодні програми передбачають чотирирічні курси на звання бакалавра, однорічну аспірантуру, дворічні курси для тих, хто не закінчили повний курс університету. Випускники отримують кваліфікаційні дипломи і сертифікати. Загальним для всієї цієї складної британської системи освіти соціальних працівників є процес атестації як слухачів, так і самих курсів Центральною радою з навчання і підготовки кадрів для соціальних робіт.

Нова модель навчання в Канаді передбачає три або чотири роки університетських занять. Після закінчення курсу надається можливість отримати ступінь бакалавра соціальної роботи. Потім йде програма більш поглиблених занять – від 12 до 18 місяців – з отриманням ступеня магістра [7].

Питання про інтеграцію процесу освіти соціальних працівників до академічної системи досі не вирішено однозначно. У деяких зарубіжних країнах вважається, що процес підготовки соціальних працівників має відповідати вимогам університетської освіти, і тому включений до системи університетської освіти. В інших країнах процес професійної підготовки здійснюється в межах спеціалізованих професійних закладів. Існують також країни, що поєднують ці два типи навчання [6, с. 286].

Висновки з даного дослідження. Таким чином, до основних тенденцій розвитку державного управління вищою освітою в світовому освітньому просторі можна віднести: перенесення акценту з неперервної освіти на неперервне учіння; створення та розвиток європейського та світового освітнього простору; розбудову державно-громадського управління системою освіти на принципах демократії, науковості та компетентності, соціальної детермінації, правової пріоритетності, гуманізації, інформаційної достатності, зворотного зв'язку. В євразійському освітньому просторі можна виокремити країни, які можуть бути прикладом успішного застосування соціально адекватного менеджменту щодо розробок національних моделей вищої освіти як складової неперервної освіти, що враховують особливості національної ментальності та культури. Проведений порівняльний аналіз особливостей підготовки представників нових професій, потреба в яких окреслилася в постіндустріальному суспільстві, виявив, що для професійної підготовки в системі вищої освіти характерним є цілеспрямована підготовка фахівців двох типів: «лідерів», здатних вирішувати нестандартні проблеми, ухвалювати

рішення, та «практиків», спроможних вирішувати тільки певне коло професійних завдань.

Перспектива подальших розвідок. Актуальними дальшими дослідженнями є такі, що присвячені вивченню закордонного досвіду в підготовці фахівців із соціальної роботи та фахівців сфери обслуговування в тих країнах, що лише нещодавно досягли суттєвих успіхів у розвитку туристичної індустрії та соціальної роботи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Калашникова С. А. Управління державним сектором вищої освіти США: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.05. / УАДУ при Президентові України. Київ, 1999. 19 с.
2. Луговий В. І. Управління освітою: навч. посіб. для слухачів, аспірантів, докторантів спеціальності «Державне управління». - К.: Вид-во УАДУ, 1997. - 302 с.
3. Марданшина Р. М. Модели непрерывного образования в едином образовательном пространстве на рубеже 20-21 веков: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. пед. наук: спец. 13.00.01 / Йошкар-Ола, 2007. 20 с.
4. Любчук О. К. Теоретико-методологічні засади державного управління неперервною освітою в Україні та її регіонах: монографія. Донецьк: СПД Куприянов, 2010. 406 с.
5. Российская педагогическая энциклопедия: [у 2 т.] / гл. ред. В. В. Давыдов. Т.2. - М.: Большая Российская энциклопедия, 1998. 672 с.
6. Целых М. П. Модели подготовки социальных работников за рубежом. Вестник ТГПИ. Серия: Гуманитарные науки. С.282-288.
7. Ламбаева И. А. Социальная работа за рубежом: учебное пособие. Улан-Удэ: Изд-во ВСГТУ, 2000. 110 с.
8. Ермилова Д.В. Обзор современного высшего образования в сфере туризма за рубежом. Вестник РМАТ. 2014. - №4. - С.78-88.
9. Бабанчикова О.А. Особенности современной зарубежной системы подготовки кадров для туристической индустрии. *Труды Санкт-Петербургского государственного университета*. СПб.: Изд-во СПбГУКИ, 2013. - Т. 200. - С.187-192.
10. Кучеренко И. М. Современные возможности и требования к подготовке специалистов в сфере гостиничного и ресторанного менеджмента за рубежом // *Научный вестник ЮИМ*. 2016. - №3. - С.66-69.

Statement of the problem. Problem in governmental management of educating specialists for postindustrial society needs changes in education system. Learning the peculiarities of foreign experience of developed world nations in

educating specialists defines directions for future improvement professional higher education.

Urgency. Learning peculiarities of educating social work and service specialists is most relevant today due to development these areas of activity in Ukraine. Determined foreign experience gives opportunities for quality growth in educating social work bachelors and bachelors in tourism to enhance their competitiveness in internal and international labor market.

The purpose of the article. Research was directed on definition of the role, directions of governmental management in higher education in the leading countries of the world. Also, research found out peculiarities of educating students in “social work” and “tourism” professions in higher education institutions.

Our task was to study. Main task was clarification of education methods for social workers and tourism specialists in the higher education system in the: USA, Canada, UK, Ireland, Germany. The system of higher education and the peculiarities of its management in the USA and Germany were considered

Summary. This research allowed to identify different models of government management in higher education in the leading countries of the world. These models of higher education government management conditioned by national history, national traditions, public values. Research showed different approaches to higher education organization in leading countries. Peculiarity of educating specialists for the tourism industry in higher education institutions in Germany consist in giving a lot of freedom to its students. Because of this, process of education can easily last more than five years. Also feature of the German model of education management is focusing vocational training for the labor market, integrating duality system, new education model. The specifics of the regular level management of government sector in higher education in the United States is characterized by the existence of centralized and decentralized management models of higher education institutions. Also, it is common for management strengthening the role of the head of the councils

of higher educational institutions, increasing the level of professionalism of the participants in the managing process, improving control mechanisms, preparation of administrative staff of higher education, development in the theory of higher education management. Educating specialists of tourism industry includes studying hospitality, tourism, hotel business, management and business administration in each of these sectors. Conducted analysis stated the lack of unified approach in educating social workers, the emphasis on the certification of both listeners and the courses themselves.

Conclusion and outcomes. On the basis of this research were defined main tendencies of development in government management of higher education in the world educational space, the implementation of the principles of democracy, scientific knowledge and competence, social determination, law priority, humanization, information sufficiency, feedback in the management of education. Also, for a modern effective government management of the system of higher education abroad it is typical to take in mind features of national mentality and culture, focus on education specialists of two types: leaders, who are able to solve non-standard problems and make decisions and practitioners who are able to solve only a certain range of professional tasks. In research was found out, that German management model for higher education is based on principles of cultural sovereignty, pluralism, competition and entrepreneurial orientation. The main goal of government education management in USA is providing access to high quality higher education for everyone. Educational programs for the service sector are divided into educational programs in the field of tourism and hospitality and educational programs in the field of hotel business.